

DRUGIE DOMY W STRUKTURZE FUNKCJONALNO PRZESTRZENNEJ PODLASKIEJ WSI NA PRZYKŁADZIE WYBRANYCH GMIN POWIATU HAJNOWSKIEGO

Adam Gawryluk¹⁾, Wiesław Wańkiewicz¹⁾, Dawid Soszyński²⁾

¹⁾Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, ²⁾Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

SECOND HOMES IN THE FUNCTIONAL STRUCTURE OF THE PODLASIE COUNTRYSIDE ON EXAMPLE OF SELECTED COMMUNES OF THE HAJNOWSKI DISTRICT

Streszczenie

W ostatnich latach w Polsce obserwuje się wyraźny trend przekształcania zabudowy wiejskiej na domy letniskowe, nazywane drugimi domami. Drugie domy to domy lokalizowane na obszarach wiejskich. Są one wykorzystywane przede wszystkim w celach rekreacyjnych, głównie przez właścicieli i ich rodziny (Kowalczyk 1994). Powstawanie tego typu zabudowy jest wynikiem przekształceń funkcji obszarów wiejskich, zwłaszcza tam, gdzie zasoby przyrody nie są już wykorzystywane do celów rolniczych, lecz turystycznie – rekreacyjnych (Halfacree i Boyle 1998). Posiadanie drugiego domu jest wynikiem przemian społecznych związanych ze wzrostem zamożności społeczeństwa, zwiększeniem czasu wolnego i potrzebą wypoczynku na terenach atrakcyjnych przyrodniczo (Liszewski 1987, Liszewski 1991, Krysiak 2009). Rozwój drugich domów podnosi atrakcyjność terenów wiejskich, co przyciąga nowych mieszkańców zapobiegając depopulacji regionu, i podnosząc wpływy do lokalnego budżetu (Hidle i in. 2010, Adamiak 2012).

W pracy przedstawiono wstępne wyniki badań wpływu drugich domów na różne aspekty funkcjonowania obszarów wiejskich w trzech

wybranych gminach powiatu Hajnowskiego. Szczególną uwagę zwrócono na lokalizację drugich domów i ich powiązań z istniejącą zabudową podlaskiej wsi. Badania wykazały, że lokalizacja drugich domów w dużej mierze jest uzależniona od występowania walorów przyrodniczych. Właścicielami drugich domów są głównie spadkobiercy (60%) poprzednich właścicieli, dla tego większość (89%) drugich domów to stare budynki wiejskie, zlokalizowane w miejscu istniejących wcześniej gospodarstw rolnych, i adaptowane do funkcji rekreacyjnej.

Słowa kluczowe: drugie domy, czynniki lokalizacji, gminy wiejskie

Abstract

In recent years there has been a growing tendency to transform rural settlements into holiday/second homes. The second home is a settlement located in the rural area. Its primary function is to provide recreational space for the house owners and their family (Kowalczyk 1994). This trend results from the transformation of countryside, especially where natural resources are no longer used for agricultural purposes, but for tourism and recreation (Halfacree and Boyle 1998). Owning a second house is a phenomenon reflecting certain social changes, such as the increase in the level of wealth, in the amount of leisure time, and represents the need for relaxing in attractive natural surroundings (Liszewski 1987, Liszewski 1991, Krysiak 2009). The development of second homes increases attractiveness of rural areas, which in turn brings in new inhabitants, hence counteracting depopulation in the region and generating additional income in the local budget (Hidle et al. 2010, Adamiak 2012).

This paper is an initial attempt at examining the impact of second homes on different aspects of the functioning of rural areas in three selected communes of the Hajnowski district. A particular attention was given to the relationship between the second home and the buildings already existing in the Podlasie Region countryside. The study showed a strong connection between the location of the house and the landscape. In addition, it was found that the owners of second houses have predominantly inherited their house from the previous owner (60%), and furthermore, the majority of holiday houses (89%) are old country houses located in the place of former farms and adapted to serve recreational functions.

Keywords: second homes, location factor rural communes

WSTĘP

Obszary wiejskie coraz częściej stają się miejscem zamieszkania ludności miejskiej. Szczególnie intensywny napływ mieszkańców miast obserwuje się na obszarach wiejskich zlokalizowanych w sąsiedztwie dużych aglomeracji miejskich. Proces ten rozszerza się jednak także na tereny wiejskie bardziej oddalone od miast atrakcyjne przyrodniczo i krajobrazowo, oraz pod względem osadniczym i komunikacyjnym (Clout 1974, Buller i Hoggart 1994). Z badań nad rozmieszczeniem drugich domów w USA (Shellito 2006) wynika, że ich lokalizacja jest uzależniona od: występowania zasobów przyrodniczych, odległości od dużych miast, odległości od małych miast, dostępności komunikacyjnej oraz zróżnicowania krajobrazu. Również badania przeprowadzone w Czechach i Słowacji (Vágner i in. 2011) wskazują na czynniki środowiskowe jako jeden z głównych powodów lokalizacji drugich domów.

Wielu badaczy dostrzega pozytywny wpływ rozwoju drugich domów na obszarach wiejskich na lokalną gospodarkę (Leppänen 2003, Tamer-Görer i in. 2006), zwłaszcza funkcji turystycznej. Spośród wielu korzyści płynących z rozwoju drugich domów do najczęściej wymienianych należą: wzrost wpływów do lokalnego budżetu (Derek i Kowalczyk 2008) rozwój lokalnej przedsiębiorczości oraz tworzenie pozarolniczych miejsc pracy stanowiących dodatkowe źródło dochodów dla lokalnej społeczności (Kosmaczewska 2007, Jalinik 2009, Adamiak 2012). Jednakże coraz częściej zwraca się uwagę na fakt, iż drugie domy kreują nieznaczny wzrost zatrudnienia tylko w miejscu ich lokalizacji (Wallace i in. 2005, Czarnecki 2015). Drugie domy mogą stanowić ważny element bazy noclegowej na obszarach wiejskich powiatu Hajnowskiego stanowiąc uzupełnienie formalnej bazy noclegowej. Jednak ich rozwój w sposób niezgodny z zasadami zrównoważonego rozwoju może wpływać negatywnie na sferę przestrzenną, ekologiczną i społeczną obszarów wiejskich (Nieżgoda 2006).

Drugie domy na wsi mogą być alternatywą dla budowy domu na przedmieściach miast i mogą przez to hamować proces rozlewania się miast (ang. Urban sprawl), co potwierdzają badania przeprowadzone w Polsce i zagranicą, że właścicielami drugich domów częściej są mieszkańcy domów wielorodzinnych niż jednorodzinnych (Módenes i in. 2007, Adamiak i Sokołowski 2012).

W Polsce, w przeciwieństwie do wielu krajów europejskich, nie prowadzi się rejestru drugich domów. Jednym ze źródeł informacji na temat drugich domów są wyniki Narodowego Spisu Powszechnego (NSP) z 2002 r., który w części dotyczącej mieszkań wyróżnia mieszkania niezamieszkałe – przeznaczone do czasowego lub sezonowego przebywania (drugie mieszkania). Liczbę drugich domów na danym obszarze można określić także na podstawie wydawanych pozwoleń na budowę w których budynki te zgłoszono jako letniskowe. Jednakże dane zawarte w NSP i w pozwoleniach na budowę są niepełne i nie pozwalają

na określenie liczby i przestrzennego rozmieszczenia drugich domów. Wiarygodnych danych o liczbie, rozmieszczeniu i charakterystyce drugich domów dostarczyć może tylko inwentaryzacja terenowa (Adamiak 2012), która jest trudna i czasochłonna, dlatego przestrzenny zasięg tych analiz jest ograniczony.

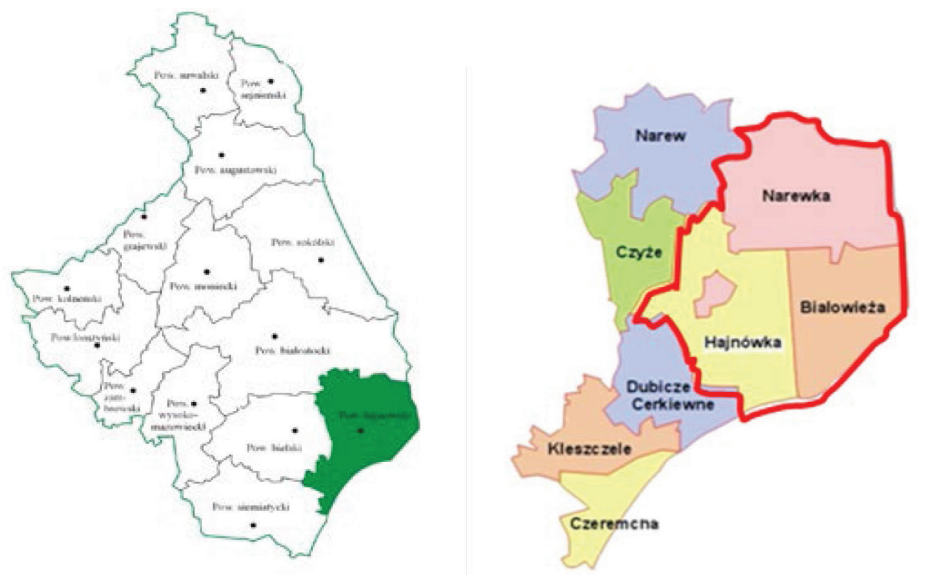
W pracy przedstawiono wstępne wyniki badań wpływu drugich domów na różne aspekty funkcjonowania obszarów wiejskich. Szczególną uwagę zwrócono na ich lokalizację i powiązania z istniejącą zabudową mieszkaniową podlaskiej wsi.

MATERIAŁ I METODY

Badania przeprowadzono w maju i czerwcu 2017 r. na terenie gmin Białowieża, Hajnówka i Narewka w powiecie hajnowskim (rysunek 1.). Ocenę rozwoju i sposobu użytkowania drugich domów oraz ich wpływu na przestrzeń podlaskiej wsi dokonano na podstawie wyników wywiadów częściowo skategoryzowanych przeprowadzonych z sołtysami 56 sołectw wybranych gmin. W czasie wywiadów zadano sołtysom pytania dotyczące:

- skali zjawiska (liczba drugich domów);
- długości pobytu (całoroczne, sezonowe);
- lokalizacji (strefy koncentracji drugich domów);
- rodzaju zabudowy (budulec, wielkość oraz jej wiek);
- sposobu nabycia nieruchomości (kupno, dziedziczenie);
- ilości usług będących reakcją na popyt wyrażany przez mieszkańców drugich domów (stacje benzynowa, restauracje itp.);
- stopnia koncentracji drugich domów (względne zagęszczenie drugich domów);

Metoda wywiadu częściowo skategoryzowanego pozwoliła na doprecyzowanie pytań w trakcie rozmowy i uzyskanie możliwie najdokładniejszych odpowiedzi respondentów w odniesieniu do zadanych pytań. W celu weryfikacji i uzupełnienia informacji uzyskanych podczas wywiadów przeprowadzono inwentaryzację terenową. Oceny rozwoju usług, będących reakcją na popyt mieszkańców drugich domów, dokonano na podstawie przeprowadzonych wywiadów. W badaniach dodatkowo obliczono względne zagęszczenie drugich domów, wyrażone liczbą drugich domów przypadających na 100 domów stale zamieszkałych (na podstawie wskaźnika poziomu rozwoju funkcji drugich domów) (Renucci 1984, Kowalczyk 1994, Adamiak 2012).

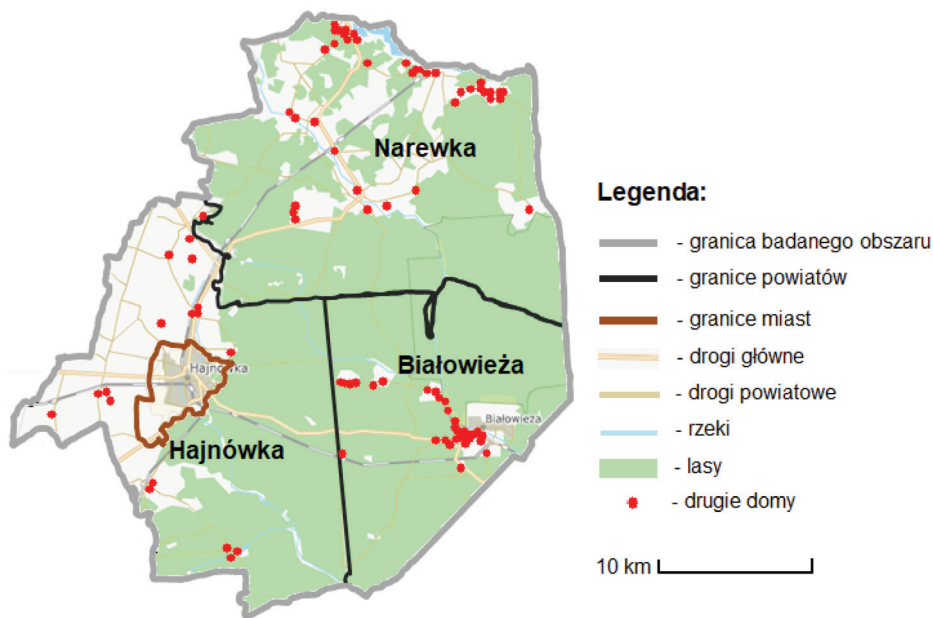
Rysunek 1. Położenie terenu badań na tle woj. podlaskiego i powiatu hajnowskiego
Figure 1. Location of the research area in podlaskie province and hajnówka district

WYNIKI I DYSKUSJA

Gminy Białowieża, Hajnówka i Narewka charakteryzują się dużą atrakcyjnością turystyczną. Położone są bowiem na obszarach chronionych odznaczających się dużą lesistością. Największą lesistością charakteryzuje się Gmina Białowieża (87,4%) i jest większa niż w powiecie (53,3%). Również w gminach Narewka i Hajnówka lesistość jest duża (stanowi odpowiednio 66,3% i 56,6% ich obszaru). Gminy Białowieża i Narewka w całości leżą na obszarach chronionych, zaś w gminie Hajnówka 60,3% powierzchni gminy stanowią obszary chronione (GUS, SVS 2016). Dla porównania obszary chronione w powiecie stanowią 49,7% jego powierzchni. Badane gminy są zlokalizowane w niewielkiej odległości od dużego zbiornika wodnego (zalew Siemianówka w gminie Narewka). Lasy i zbiorniki wodne sprzyjają rekreacji na świeżym powietrzu (wędrowki piesze, wycieczki rowerowe, pływanie, wędkowanie itp.) i są uznawane za najważniejsze czynniki lokalizacji drugich domów (Coppock 1977, Jaakson 1986, Shellito 2006).

Na badanym obszarze znajduje się 352 drugich domów (rysunek 2.). Najwięcej było ich w gminie Białowieża (44,2%), oraz w gminie Narewka (35,6%), zaś najmniej w gminie Hajnówka (20,2%). W odniesieniu do wszystkich budyn-

ków mieszkalnych w gminie Białowieża był to co piąty zamieszkały budynek, w gminie Narewka co trzynasty zamieszkały budynek, zaś w gminie Hajnówka co dwudziesty ósmy zamieszkały budynek w gminie.

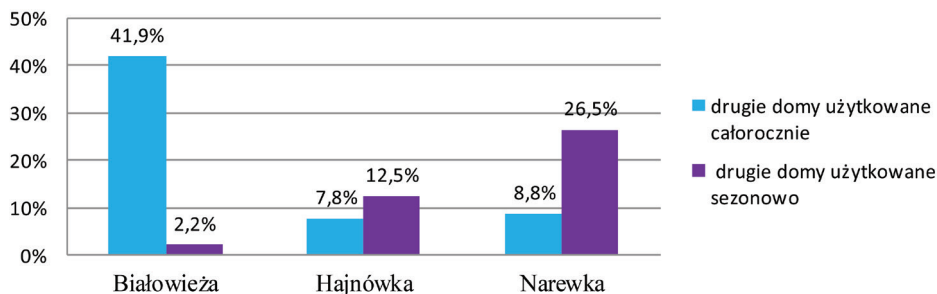

Rysunek 2. Rozmieszczenie drugich domów na obszarze badań (opracowanie własne)
Figure 2. Distribution of second homes in the research area (own elaboration)

Zdecydowana większość drugich domów 98% było domami całorocznymi, ale faktycznie tylko 58,5% tych domów było użytkowana całorocznie. Jednakże użytkowanie drugich domów w analizowanych gminach było różne (rysunek 3). Najwięcej drugich domów użytkowanych przez cały rok było w gminie Białowieża (41,9%), a najmniej w gminach Narewka (8,8%) oraz Hajnówka (7,8%). Domy użytkowane sezonowo stanowiły 41,5% drugich domów na badanym obszarze. Najwięcej drugich domów użytkowanych sezonowo stwierdzono w gminie Narewka (26,5%), oraz gminie Hajnówka (12,8%), a najmniej w gminie Białowieża (2,2%).

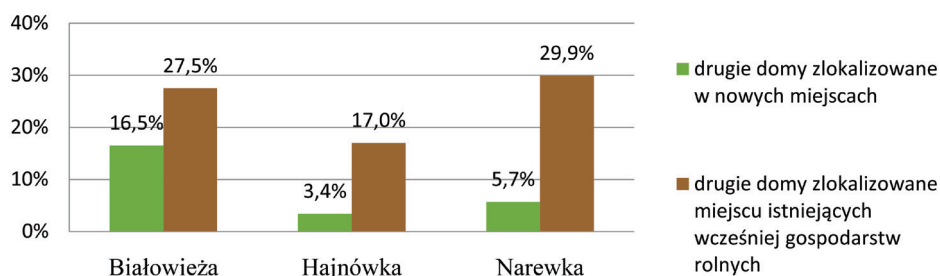
Większość drugich domów (74,6%) była zlokalizowana w miejscu istniejących wcześniej gospodarstw rolnych, zaś 28,7% poza nimi i stanowią one nowy element w krajobrazie. Najwięcej drugich domów zlokalizowanych miejscu istniejących wcześniej gospodarstw rolnych stwierdzono w gminach Narewka (29,9%) oraz Białowieża (27,5%), a najmniej w gminie Hajnówka (17,0%).

Gmina Białowieża wyróżniała się ponadto największą liczbą drugich domów zlokalizowanych w nowych miejscach, poza zwartą zabudową (rysunek 4.).

Rysunek 3. Procentowy udział domów użytkowanych całorocznie i sezonowo w ogólnej liczbie drugich domów.

Figure 3. Percentage of homes used all year long and seasonally in the total number of second homes.

Rysunek 4. Procentowy udział drugich domów zlokalizowanych w nowych miejscach i w istniejących wcześniej gospodarstwach w ogólnej liczbie drugich domów.

Figure 4. Percentage of second homes in new locations and in already existing farms in the total number of second homes.

Budynki drewniane na badanym obszarze stanowią 81% drugich domów, a budynki murowane 19% (rys. 5 i rys. 6). Najwięcej drewnianych drugich domów stwierdzono w gminach Białowieża (36,9%) oraz Narewka (26,7%), a najmniej w gminie Hajnówka (16,8%). Z kolei najwięcej murowanych drugich domów było w gminach Narewka (8,8%) i Białowieża (7,1%), a najmniej w gminie Hajnówka (3,7%). Stare drewniane domy, charakterystyczne dla regionu Puszczy Białowieskiej, stanowią 89% wszystkich drewnianych drugich domów, zaś pozostałe drugie domy z drewna wybudowano od nowa. Najwięcej z drewnianych domów wiejskich, zaadaptowanych na domy letniskowe stwierdzono w gminie Białowieża (35,0%) oraz Hajnówka (34,2%), a najmniej w gminie Narewka

(20,8%). Z kolei nowo wybudowanych drugich domów z drewna było najwięcej w gminie Białowieża (5,6%) a najmniej w gminach Narewka (3,4%) i Hajnówka (2,0%). Nowo wybudowane drugie domy z drewna to budynki o nowoczesnej formie nawiązujące swym wyglądem do starej zabudowy, charakteryzujące się większymi gabarytami.

Rysunek 5. Drewniany drugi dom w gminie Hajnówka (fot. A. Gawryluk)
Figure 5. Wooden second house in Hajnowka district (photo A. Gawryluk)

Rysunek 6. Murowany drugi dom w gminie Hajnówka (fot. A. Gawryluk)
Figure 6. Brick second house in Hajnowka district (photo A. Gawryluk)

Zdecydowana większość drugich domów (89,3%) była budynkami parterowymi, bowiem tylko 10,7% drugich domów stanowiły budynki z użytkowym poddaszem. Najwięcej drugich domów parterowych było w gminach Białowieża (36,1%) i Narewka (33,0%), a najmniej w gminie oraz Hajnówka (20,2%). Z kolei drugie domy z poddaszem najliczniej występują w gminie Białowieża (5,8%), a najrzadziej w gminie Narewka (2,8%) oraz Hajnówka (2,1%).

Budynki o powierzchni > 100 m² stanowią 10,8% drugich domów, budynki o powierzchni 71-100 m² stanowią 83% drugich domów, a budynki o powierzchni 30-70 m² stanowią jedynie 6% drugich domów na badanym obszarze. Udział drugich domów o powierzchni > 100 m² w ogólnej powierzchni drugich domów był zbliżony również w rejonie Borów Tucholskich (Adamiak 2013). Najwięcej drugich domów o powierzchni 71-100 m² było w gminach Białowieża (34,7%) oraz Narewka (30,7%), a najmniej w gminie Hajnówka (17,6%). Drugie domy o powierzchni > 100 m² występowały najczęściej w gminie Białowieża (7,9%), a najmniej w gminach Narewka (2,6%) oraz Hajnówka (0,3%). Z kolei drugie domy o powierzchni 30-70 m² występowały najliczniej w gminach Hajnówka (2,5%) oraz Narewka (2,3%), a najrzadziej w gminie Białowieża (1,4%).

Większość właścicieli drugich domów (60%) odziedziczyła je po rodzicach, dziadkach itp., zaś 40% właścicieli stanowią osoby przybyłe na ten teren, nie związane dotychczas z lokalną społecznością, które nabyły nieruchomości drogą kupna. Najwięcej odziedziczonych drugich domów stwierdzono w gminie Białowieża (30,1%), a najmniej w gminach Narewka (18,2%) oraz Hajnówka (12,2%). Z kolei najwięcej drugich domów nabytych drogą kupna było w gminach Narewka (18,2%) i Białowieża (13,9%), a najmniej w gminie oraz Hajnówka (8,2%). Decyzja o chęci posiadania drugiego domu na wsi najczęściej jest podyktowana miejscem pochodzenia lub dzieciństwa (Hall i Müller 2004). Lokalizacja drugiego domu zwykle wynika z posiadania domu odziedziczonego po rodzicach lub dziadkach i emocjonalnej więzi z miejscem oraz identyfikacji z lokalną społecznością (Williams i Van Patten 2006).

W ostatnich 10 latach na analizowanym obszarze zarejestrowano 14 nowych podmiotów gospodarczych co w konsekwencji przyniosło niewielki wzrost zatrudnienia na badanym obszarze. Zdecydowana większość podmiotów (86%) była zlokalizowanych w gminie Białowieża, a pozostałe (14%) w gminie Narewka. Wśród podmiotów gospodarczych zlokalizowanych w gminie Białowieża prawie połowę podmiotów (44%) stanowiły usługi gastronomiczne, po 14% sklepy spożywcze oraz usługi hotelowe/noclegowe, zaś najmniej stacje paliw oraz pralnie (po 7%). Z kolei w gminie Narewka wśród nowo powstałych podmiotów stwierdzono usługi hotelowe/noclegowe (7%) oraz sklepy spożywcze (7%). Z kolei badania Czarneckiego (2015) wykazały, że drugie domy kreują nieznaczny wzrost zatrudnienia w miejscu ich lokalizacji. Również z badań przeprowadzonych w Szwecji i Niemczech (Müller 2002) wynika, że

użytkownicy drugich domów przyczyniają się do utrzymania istniejących miejsc pracy lecz nie tworzą nowych.

Wartość wskaźnika stopnia koncentracji drugich domów ogółem dla wszystkich badanych gmin wynosił 8,08, lecz był znacząco zróżnicowany w poszczególnych gminach. Najwyższe wartości wskaźnika stwierdzono w gminie Hajnówka (19,35), niższe w gminie Narewka (7,85), a najniższe w gminie Białowieża (3,67). Względne zagęszczenie całorocznych drugich domów na analizowanym terenie wynosi 4,73. Wartości tego wskaźnika w poszczególnych gminach kształtowały się następująco: Białowieża 36,70; Narewka 15,51; Hajnówka 2,04.

WNIOSKI

Lokalizacja drugich domów na analizowanym obszarze była uzależniona od walorów przyrodniczych. Najwięcej drugich domów stwierdzono w gminach, które w całości były położone na obszarach cennych przyrodniczo.

Zdecydowaną większość drugich domów stanowiły budynki drewniane przystosowane do całorocznego użytkowania. Powierzchnia ich najczęściej kształtowała się w zakresie od 71 do 100 m².

Właścicielami drugich domów byli głównie spadkobiercy poprzednich właścicieli (60%), dlatego większość drugich domów (89%) stanowiły stare budynki wiejskie zaadaptowane do nowej funkcji. Wpisują się one dobrze w tradycyjny krajobraz wsi, zarówno pod względem urbanistycznym jak i architektonicznym.

LITERATURA

Adamiak, C., Sokołowski, D. (2012). Popytowe uwarunkowania indywidualnego osadnictwa turystycznego w Polsce. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne Problemy Usług, 83, 27-43

Adamiak, Cz. (2012). Miejsce drugich domów w zagospodarowaniu obszarów wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego, Studia Obszarów Wiejskich, tom XXIX, Planowanie Rozwoju Przestrzeni Wiejskiej, 176-192

Adamiak, Cz. (2013). Rola drugich domów w zrównoważonym rozwoju regionu turystycznego na przykładzie regionu Borów Tucholskich, Zeszyty Naukowe. Turystyka i Rekreacja 2 (12), 137-148

Buller, H., Hoggart, K. (1994). International Counter Urbanization: British Migrants in Rural France. Avebury, Aldershot.

Clout, H. (1974). The growth of second-home ownership: an example of seasonal urbanization. In: Suburban growth. Geographical processes at the edge of Western city. Ed. J.H. Johnson. John Wiley & Sons London, 101-127

Coppock J.T., 1977. Second homes: Curse or blessing? Pergamon Press, Oxford. 1-242

Czarnecki, A. (2015). Turystyka drugich domów a możliwości rozwoju lokalnej gospodarki. Doświadczenia Polski i Finlandi, referat. Pobrano z: http://www.irwirpan.waw.pl/polski/seminaria/seminarium-2-03-2015_A_Czarnecki_Turystyka-drugich-domow-a-mozliwosci-rozwoju-lokalnej-gospodarki.pdf, Dnia (2017, 10, 19).

Derek, M., Kowalczyk A. (2008). Czy „drugie domy” mogą być czynnikiem rozwoju lokalnego?, Społeczności lokalne a turystyka. Aspekty społeczne, kulturowe, ekonomiczne. Studia i monografie, nr 128, Wyd. AWF, Warszawa, 249-271

GUS, (2016). Statystyczne Vademecum Samorządowca, Pobrano z: http://bialystok.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_podlaskie/portrety_gmin/powiat_hajnowski/gmina_bialowieza.pdf, Dnia (2017, 10, 19).

Halfacree, K., Boyle, P. (1998). Migration, Rurality and the Post-productivist Countryside. Migration into Rural Areas, red. P. Boyle, K. Halfacree, Wiley, Chichester. 1-20

Hall C.M., Müller D.K. (2004). Second homes: Curse or blessing? Revisited. (W:) C.M. Hall, D.K. Müller (red.), Tourism, mobility, and second homes: Between elite landscape and common ground. Channel View Publications, Clevedon, 3-14

Hidle, K., Ellingsen W., Cruickshank, J. (2010). Political conceptions of second home mobility. Sociologia Ruralis, 50. 139-155

Jaakson R. (1986). Second home domestic tourism. Annals of Tourism Research, 13. 357-391

Jalinik M. (2009). Uwarunkowania i czynniki rozwoju usług turystycznych na obszarach wiejskich, Politechnika Białostocka, Białystok. 1-260.

Kosmaczewska J. (2007). Wpływ agroturystyki na rozwój ekonomiczno-społeczny gminy, Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań. 1-211

Kowalczyk A. (1994). Geograficzno-społeczne problemy zjawiska „drugich domów”. Wydział Geografii i Studiów Regionalnych UW, Warszawa, 1-178.

Krysiak S. (2009). Ekologiczne aspekty przemian użytkowania ziemi w wybranych typach krajobrazów naturalnych Polski Środkowej. Problemy Ekologii Krajobrazu, XXI, Lublin, 299-310.

Leppänen, J. (2003). Finlands skärgårdsprogram och fritidshusboende 2003-2006. Paper presented at Second Home Ownership and Shore Line Protection: Seminar on Regional Development in the Kvarken Region, 25 June Helsinki.

Liszewski S. (1987). Geneza i rozwój osadnictwa wypoczynkowego w otoczeniu Łodzi. Acta Universitatis Lodzensis, Turyzm 3, 33-54

Liszewski S. (1991). Przemiany przestrzeni wiejskiej w Polsce w ostatnim czterdziestoleciu. Przyczyny – skutki – formy. *Acta Universitatis Lodziensis, Folia Geographica* 14, 7-19.

Módenes, J.A., López-Colás, J. (2007). Second homes and compact cities in Spain: two elements of the same System? *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 98, 3, 325-335

Niezgoda A. (2006). Obszar recepcji turystycznej w warunkach rozwoju zrównoważonego, AE, Poznań, 15-37.

Shellito B.A. (2006). Second-home distributions in the USA's Upper Great Lakes states: Analysis and implications. N. McIntyre, D. R. Williams, K. E. McHugh (red.), *Multiple dwelling and tourism: Negotiating place, home and identity*. CABI, Wallingford, 194–206

Tamer-Görer, N., Erdoğanaras, F., Güzey, Ö., & Yüksel, Ü. (2006). Social, Economic and Physical Effects of Second-Home Development Based On Foreign Retirement Migration in Turkey: Aanya and Dalyan. Pobrano z: http://www.isocarp.net/Data/case_studies/790.pdf Dnia (2017, 10, 19).

Vágner, J., Müller, D.K., Fialová, D. (2011). Second home tourism in light of the historical-political and socio-geographical development of Czechia and Sweden. *Geografie*, 116, 191–210.

Wallace, A., Bevan, M., Croucher, K., Jackson, K., O'Malley, L., & Orton, V. (2005). The impact of empty, second and holiday homes on the sustainability of rural communities: A systematic literature review. Centre for Housing Policy, The University of York, 1-156

Williams, D.R., Van Patten, S.R. (2006). Home and away? Creating identities and sustaining places in a multi-centred world. N. McIntyre, D. R. Williams, K. E. McHugh (red.), *Multiple dwelling and tourism: Negotiating place, home and identity*. CABI, Wallingford, 32–50.

dr inż. Adam Gawryluk
dr inż. Wiesław Wańkowicz
Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie,
Zakład studiów krajobrazowych i Gospodarki Przestrzennej
Katedra Łąkarstwa i Kształtowania Krajobrazu,
20-950 Lublin, ul. Akademicka 13
e-mail: adam.gawryluk@up.lublin.pl
tel. 538 363 262
wwankowicz@irm.krakow.pl

dr Dawid Soszyński
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Instytut Architektury Krajobrazu,
20-708 Lublin, ul. Konstantynów 1H
e-mail: dawid.soszynski@wp.pl

Wpłynęło: 07.08.2017

Akceptowano do druku: 09.01.2018